

De dragers van het reliekschrijn van Sint-Bartel

Jan COPPENS

Ieder jaar komt het zilveren reliekschrijn van Sint-Bartel één keer buiten de kerkmuren. Met kermis Geraardsbergen wordt het rondgedragen door de straten van het stadscentrum. Maar het schrijn kwam vroeger meerdere keren per jaar buiten. In iedere processie had het een plaats tussen de andere heiligenbeelden die rondgedragen werden. Over de dragers van het schrijn is weinig bekend. Vóór de omwenteling van de Franse Revolutie waren er zeker monniken bij die uitgedost waren met wijnrode kledij. Daarna werd hun rol overgenomen door leken die soms wel en soms niet in rode tabaard uitgingen. Van de huidige oudste drager, Jean Schrever, kregen we enkele unieke foto's in handen die we in dit artikel publiceren.

Afb.1: 15 augustus 1952, de dragers in vol ornaat, met stola en keppel, op stap met het schrijn van Sint-Bartel op het Stationsplein tijdens de processie ter gelegenheid van Maria-ten-hemelopneming. (Foto: Jean Schrever)

Op het einde van de 15de eeuw werd de 13de eeuwse kapel van *Onze-Lieve-Vrouw ter Maerct* verbouwd tot kerk. Volgens Fris ⁽¹⁾ zou deze kerk door haar ligging, op het Marktplein, weldra de nieuwe hoofdkerk worden. De oude Sint-Lukasparochiekerk werd in 1579 door de Calvinisten zwaar beschadigd en in 1627 door de Sint-Adriaansabdij geïncorporeerd. In 1515 werden op aanvraag van ondermeer de baron van Boelare, Daniël van Bouchaute, en de parochiepriester, Jan de Coster, de relieken van de apostel Bartholomeus, patroon van de nieuwe parochiekerk, vanuit het kartuizerklooster van Sint-Martens-Lierde overgebracht naar Geraardsbergen. Om dit feit te gedenken, besloot men jaarlijks het reliekschrijn processiegewijs rond te dragen in de stad ⁽²⁾. De Processie van Plaisance was geboren. Hoe de relieken werden rondgedragen kunnen we nu alleen maar gissen, maar in 1719 werden ze opgeborgen in het gekende zilveren reliekschrijn. Van de dragers van de reuzen, die eveneens mee opstappen in de ommegang van Plaisance, weten we dat het *pijnders* of *sackdraegers* waren ⁽³⁾. Over de dragers van het reliekschrijn vonden

⁽¹⁾ V. FRIS, *Geschiedenis van Geraardsbergen*, Gent, 1911, pp. 437-440.

⁽²⁾ A. DE PORTEMONT, P. CATTELAÏN, *Historisch onderzoek naar de stad Geraardsbergen*, Geraardsbergen, 1996, boek II, pp. 136-137.

Afb.2: detail uit een foto die genomen werd rond 1900 tijdens de Processie van Plaisance. Ook deze dragers lijken jonge maar dragen geen stola en keppel. (Foto L'Haire)

Afb.3: aankomst van de Processie van Plaisance op de markt in de jaren '60. Van links naar rechts; Jean Schrever, Lieven De Bou, Noël Maldrie, René Lauwerier, Pierre Franceus.

we geen bijzonderheden. Daarom legden we ons oor te luisteren bij de oudere dragers. Pol De Bou, die drager was van midden jaren '50 tot eind jaren '80, zegt dat zijn voorgangers allemaal wel iets te maken hadden met de kerk, parochiemedewerkers die bij sommige gelegenheden ook *flamboojen* ⁽⁴⁾ droegen.

De oudste van de huidige dragers is Jean Schrever die geboren werd in 1927. Sinds de dag dat hij het levenslicht zag, leek hij voorbestemd om drager te worden, want hij verjaart op 24

augustus de feestdag van de heilige Bartolomeus. Wanneer en hoe werd Schrever uiteindelijk drager? 'Ik ging in 1962 bij de KWB, de katholieke werknemersbeweging in Ons Huis,' zegt Schrever 'onderpastoor Bosteels was toen proost en Gust Lion voorzitter. Op één van de vergaderingen in 1963 vroeg Bosteels of er geen kandidaten waren om het schrijn te dragen want enkele dragers zoals Hubert Bonnier en De Mol uit de Boelarestreet werden te oud en moesten vervangen worden. Ik was nog niet zo lang lid bij de KWB en had nog nooit in een

processie opgestapt dus wou ik mij niet echt opdringen', vervolgt Schrever, 'maar Pierre Franceus drong aan terwijl ik zijn vraag bleef afwimpelen. Uiteindelijk werd Bosteels dat gezaag moe en zei: "ik verwacht u zondag in de hoodkerk". Die zondag vervoegden Pierre Franceus en ikzelf de vier overgebleven dragers, de gebroeders De Bou: Lieven, Vik, Pol en Raf.' Pol De Bou kon ons inderdaad bevestigen dat hij al in 1956 of 1957 drager is geworden. Later is ook zijn jongste broer Geert nog een tijdje drager geweest. Schrevers eerste processie was niet Plaisance,

⁽³⁾ P. MARCEL J. VAN KERCKHOVEN, *Gilden van ambachten en neringen te Geraardsbergen*, p.45, van dezelfde auteur: *De ommegang of Processie van Plaisance en de Reuzen te Geraardsbergen*, p. 12 en J. MARQUEBREUCK, *De Geraardsbergse reuzendragers uit de 18de eeuw*, in dit nummer op pp 14 en 15.

⁽⁴⁾ *flambooj*: flambouw, fakkel, lantaarntje op een steel gedragen in de processie, uit het Franse *flambeau*. Over de etymologie zie DR. F. DEBRABANDERE, *West-Vlaams etymologisch woordenboek*, Antwerpen/ Amsterdam, 2002, p. 105.

Afb.4: Sacramentsprocessie in 1965, van links naar rechts: Jean Schrever, Lieven en Pol De Bou. Verder merken we nog eerste en plechtige communicantjes en een kloosterzuster.

Afb.5: Plaisance in 1977, zes dragers poseren bij het schrijn vóór het vertrek van de stoet, v.l.n.r.: Erik De Roeck, Jean Schrever, Pierre Franceus en de gebroeders Pol, Geert en Vik De Bou.

maar de Sacramentsprocessie. Traditioneel ging die overal door op de zondag na Heilig Sacramentsdag, een feest ingesteld als dank voor het Heilig Sacrament des Altaars, het geconsacreerde Brood van de Eucharistie dat in de kerken ter aanbedding bewaard blijft en als 'viaticum' gegeven aan stervende mensen die de Heilige Communie ontvangen. De Heilige Hostie wordt die dag in een 'monstrans' door de straten gedragen en vereerd. Een plechtige processiedag, waaraan de katholieke jeugdverenigingen en andere christelijke organisaties deelnamen. Evenmin mochten de eerste en de plechtige communicanten en de fanfare ontbreken in de verering van het heilig Sacrament. Allen voortschrijdend in dezelfde richting, met Christus - meege dragen in de gouden monstrans - tastbaar aanwezig, onder het baldakijn, een mini hemel, gedragen door de kerkbestuursleden.

Op 15 augustus, feestdag van de

Heilige Maria, was er opnieuw een processie. Deze manifestaties waren zuiver religieus en daarbij waren de dragers gekleed met een wijnrode stola. Bij de Processie van Plaisance, die eigenlijk een ommegang is die georganiseerd wordt door het stadsbestuur, gingen de dragers uit zonder stola. De oude foto's (vóór 1980) waarbij de dragers in stola te zien zijn, werden dus zeker niet genomen tijdens Plaisance.

Was het door gebrek aan

Afb. 6: De deken met de gouden monstrans onder het baldakijn.

belangstelling of een gebrek aan figuranten, maar in 1967 werden de processies van Sacramentsdag en half oogst afgeschaft in Geraardsbergen.

Volgens Fris ⁽⁵⁾ waren er trouwens nog andere processies die ingericht werden door de monniken van de Sint-Adriaansabdij. 'De groote dag voor de kloosterlingen was de St. Adriaansprocessie op den Woensdag van Sinksen' schrijft Fris. 'De fierter ⁽⁶⁾ werd alstoen gedragen naar den Oudenberg, van waar gepreekt werd op de steenen tafel die den top bekroonde of in de kapel van O.L.Vrouw' en Fris vervolgt 'Den zondag daarna, H. Drievuldigheid, nieuwe processie omtrent de poort en prediking, en de stioet was nog prachtiger dan te voor.'

Uit verschillende bronnen kunnen we opmaken dat relikwiekasten en heiligenbeelden voornamelijk door geestelijken gedragen werden. Ook het schrijn van Sint-Bartel werd wellicht tot het einde van de 18de eeuw gedragen door kloosterlingen. Pater Marcel ⁽⁷⁾

⁽⁵⁾ V. FRIS, *op. cit.*, pp. 421-422.

⁽⁶⁾ *fierter*: relikwiekas, volgens KILIAAN *fierter*, komt van het Latijns *feretrum*.

Afb.7: In 1979 ging de Processie van Plaisance voor het eerst uit met de rode gewaden, v.l.n.r. René Lauwerier, Marc Beerens, Herman Schrever, Pol de Boe en Pierre Franceus.

Afb.8: de dragers anno 2004: Herman en Jean Schrever, Danny Kindekens, Patrick Franceus, Johan Delcour en niet zichtbaar: Jef Merckaert, Guy Haegeman en Stany van de Sande.

citeert het kosterboek van de Geschoeide Karmelieten. Daarin wordt verteld dat ze op zondag na Sint-Bartholomeus omtrent 11 uren moeten gaen naar de Parochiale Kercke voor de Processie, in de welke vier van onze priesters met roode stoolen de Casse (het reliekschrijn) draegen van de trappen van de Kercke tot aen de Laverdije. De Karmelieten namen dus deel aan de ommegang en waren dus de eersten om het schrijn tijdens een deel van de gevolgde weg te mogen dragen. Misschien namen ook de Benedictijnen van de Sint-Adriaansabdij een stuk van het parcours voor hun rekening⁽⁷⁾. Ander interessant puntje is het feit dat ze gekleed waren met *roode stoolen* en dat is dus vergelijkbaar met de huidige kledij van de dragers. De dragers hebben ook een keppeltje op hun hoofd en daardoor krijgen ze het uitzicht van een geestelijke. Merkwaardig

blijft toch dat de dragers bijna 180 jaar lang zonder de wijnrode outfit verschenen in de Processie van Plaisance, maar wel in de andere processies.

Om de ommegang van Plaisance wat op te fleuren, stelde Pierre Franceus in 1979 voor om de oude stola's weer uit de kast te halen en ook het reliekschrijn wat te versieren met bloemen. 'Ik geloof dat iefra (jufvrouw) Claire Vanientjen (Van Nieuwenhove) en nog iemand die kleren wat gerepareerd hebben' zegt Jean Schrever hierover.

In 2004 werd de kledij volledig vernieuwd en vervaardigd door Nelly Haegeman, van de Koninklijke Rederijderskamer Sint-Pieter Vreugd en Deugd, die eerder ook al verantwoordelijk was voor de prachtige kostumering van de rederijders in de processie.

De Processie van Plaisance wordt geopend door de drie reuzen

begeleid door de fanfare die het Reuzenlied speelt. Ze worden gevolgd door alle verenigingen, in volgorde van hun anciënniteit⁽⁸⁾. De oudste is de Koninklijke Rederijderskamer Sint-Pieter Vreugd en Deugd, opgericht in 1476, en loopt dus achteraan gevolgd door Concertband Cecilia. De muzikanten begeleiden de dragers van het schrijn van Sint-Bartel, omringd door de parochiale clerus en leden van de kerkfabriek gevolgd door de leden van het stadsbestuur. Er zijn acht dragers: vier die effectief het gewicht torsen en vier die naast het schrijn lopen om hun collega's na enige tijd af te lossen. Er is trouwens een ongeschreven wet dat de dragers moeten meewiegen op de tonen van Concertband Cecilia, die afwisselend de drie typische processiemelodieën spelen in de kadans van de stap van de dragers naar aloude traditie⁽¹⁰⁾. 'De meeslepende tonen

(7) P. MARCEL J. VAN KERCKHOVEN, *De ommegang of Processie van Plaisance en de Reuzen te Geraardsbergen*, p. 11.

(8) Stadsrekening Geraardsbergen 1599-1600: 'De religeusen ende convent van St. Adriaen ten upsiene dat in den dienst ende ommegang van Sente Bartholomeusdach met heurlieder presentien in cappa ende pontificalibus zijn commen vereeren, zijn ghepresenteert gheweest 4 stooen wijns.'

(9) A. DE PORTEMONT, P. CATTELAÏN, *op. cit.*, p. 137.

(10) J. COPPENS, *Cecilia in de Processie van Plaisance*, in *Gerardimontium* 2004/196.

van die typische walsen lenen zicht uitstekend tot het meewiegen want het is van belang dat zowel de twee dragers vooraan als achteraan gelijke tred behouden, m.a.w. het gekende links rechts' aldus Schrever.

Bij het plotse overlijden van Pierre Franceus in 1983, werd zijn plaats ingenomen door zijn zoon Patrick. Nadat nog enkele oud-gedienden moesten afhaken, bracht Patrick zijn schoonbroer, Guy Haegeman, en nog enkele vrienden van de Christelijke jeugdbeweging Chiro Sint-Bartel in het genootschap van de dragers. En terwijl vroeger het moeilijk was om dragers te vinden, is er door de stijgende populariteit van de processie (en de na-processie met Concertband Cecilia in de Eendracht) de laatste jaren heel wat veranderd, er zou zelfs een officieuze wachtlijst met kandidaten bestaan. 'Vroeger moesten we soms onze plan trekken met zes of zeven' merkt Jean Schrever op en vervolgt 'het is wel veel beter dat we met acht zijn, het vormt een mooi geheel en alles komt ook meer tot zijn recht'.

Tot slot vermelden nog de namen van de dragers sinds de jaren '50: Hubert Bonnier, Remi De Mol, Gilbert Fostier, Lieven De Bou, Vik De Bou, Pol De Bou, Raf De Bou, Geert De Bou, Pierre Franceus, René Lauwerier, Erik De Roeck, Noël Maldrie, Albert De Wetter, Marc Beerens, Marc Van Liefvering, Geert Fostier... De huidige dragers zijn Johan Delcour, Patrick Franceus, Guy Haegeman, Danny Kindekens, Jef Merckaert, Herman Schrever, Jean Schrever en Stanny van de Sande.

Heeft u nog informatie of verhalen die we kunnen toevoegen aan dit artikel, namen van dragers, foto's, of correcties, laat het ons dan weten en stuur een briefje naar Jan Coppens, Karmelietenstraat 53, 9500 Geraardsbergen of via e-mail jan@migradio.com

De Geraardsbergse "reuzendragers" uit de 18de eeuw

Jean MARQUEBREUCK

Binnenkort, meer bepaald op zondag 28 augustus a.s., stappen leden en bestuursleden van de meeste Geraardsbergse verenigingen traditioneel op in de eeuwenoude Processie van Plaisance. Naast het schrijn waarin de relieken van de Geraardsbergse patroonheilige Sint-Bartholomeüs bewaard worden is de blikvanger in deze merkwaardige ommegang onze eigen reuzenfamilie.

Goliath, Gerarda en Kinneken Baba komen die dag tot leven dank zij de inzet en de kloeke schouders van de leden van de reuzengilde die in 1988 boven de doopvont gehouden werd. Tot 1887, na het overlijden van hun deken Benoit Willems zijn die er mee gestopt, waren het de "sackdraegers" die instonden voor deze niet te onderschatten taak.

In het "register van afgestorven borgers begonst met den 8en augusti 1753" vinden we op de laatste bladzijden naast nog enkele andere merkwaardige optekeningen uit die periode, de lijst terug van de leden die toen wellicht heel fier de reuzenparade verzorgden.

De exacte datum van het opmaken van de lijst kan niet bepaald worden maar ze is ontstaan tussen 1753 (beginjaar van het register) en 1771 (overlijdensdatum bij de naam van een van de opperdeken van de gilde)

Lijste van de sackdraegers deser stede

joes Bap van de Maele, opperdeken
guillam Pleteins

Afb.1: 19de eeuwse foto van de reuzen, de reuzendragers en trommelaar in de Nieuwstraat. (Foto: Gebroeders Cock)